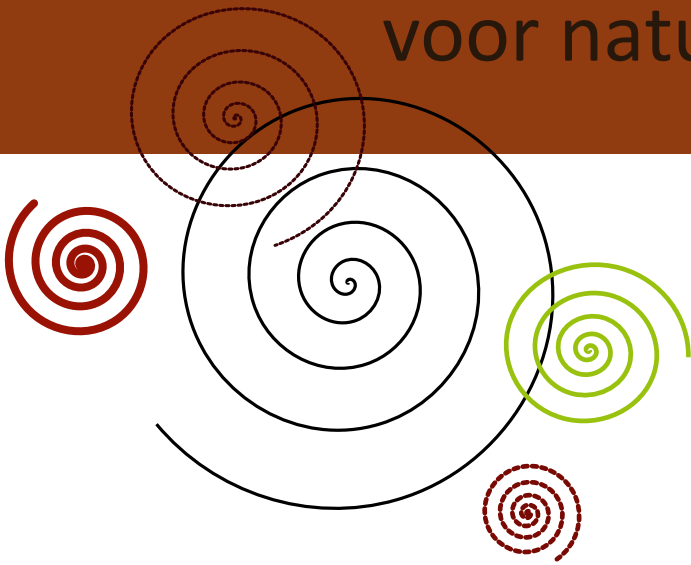

GROENINGEN

voor natuur in en om de stad

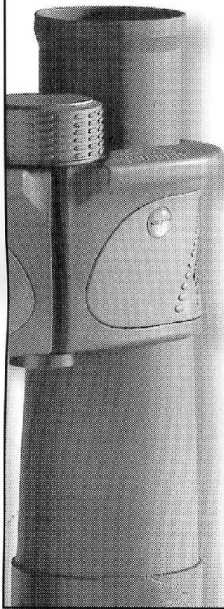

jaargang 36, nr 4

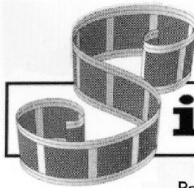
najaar 2012

IVN afdeling Groningen-Haren

- * Fotoservice
- * Alle grote merken
compact/reflex/digitaal
- * 80 Types verrekijkers
en telescopen op voorraad
- * Ook astronomische telescopen
- * Swift - Bynolyt - Zeiss
- * Swarovski-topdealer
- * *Vriend Stichting Het Groninger Landschap*

www.combigroningen.nl

ipkes

COMBI
FOTO-VIDEO

Poelestraat 19 - 9711 PG Groningen
Telefoon (050) 312 86 84

KOM VOGELN IN DE KAUKASUS

Geheel verzorgde vogel- en natuurreizen in een ruige, weelderige en tot de verbeelding sprekende regio o.l.v. Nederlandse gids.

Bijv:

13 daagse Vogelreis Georgië

30 april t/m 12 mei 2013

voor **€ 1.650,-** (all-in, incl. tickets)
met kans op 215 soorten

12 daagse Vogel- en Bloemenreis Armenië 20 t/m 31 mei 2013 voor **€ 1.850,-**
(all-in, incl. tickets)

Ook voor maatwerk en individuele reizen, natuurtochten, trekking, paardrijdtochten, wijnreizen in de regio waar gastvrijheid is uitgevonden!

Volledige aanbod en voorwaarden:

www.kaukasusplus.nl

info@kaukasusplus.nl
t. 0031(6)23460236

Kaukasus Plus Reizen

Reizen met een Plus in de Kaukasus!

Agenda

Activiteiten IVN Groningen-Haren :

Zaterdag 3 november natuurwerkdag 2012, suikerunie terrein

Donderdag 3 januari Natuurkids! Vogel diner maken

Zondag 6 januari Nieuwjaarsexcursie in het Quintusbos

Donderdag 10 januari Deadline kopij Groeningen

Zaterdag 9 februari Vogelwandelexcursie naar Grolloërveen

Zondag 24 februari Winterexcursie naar Park Groenestein

Zondag 24 januari Start roofvogel uilencursus

April Start vogelgeluiden cursus

Overige activiteiten in de buurt:

Woensdag 7 november Lezing: van wespendif tot zeearend
Meer info op www.groningerlandschap.nl

Zaterdag 15 december Kerst-doe middag buitenplaats Reitdiep
Meer info op www.groningerlandschap.nl

Meer informatie over de IVN activiteiten, zie elders in deze Groeningen
De meest actuele informatie t.a.v. de agenda is te vinden op de website:
www.ivn-groningen-haren.nl

Foto omslag: Ana Buren

Yohân Bergsma

Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
tel. 050-5269734

www.ekoschilder.nl

OKER
Schildert natuurlijk

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Wij organiseren

natuurbelevingstochten,

kant en klaar of op maat,

voor vogelaars en

liefhebbers van fietsen,

wandelen en kanovaren.

Wij zijn er voor kleine

groepjes, families en

individuele reizigers.

Ook organiseren we

studiereizen/excursies

en groepsreizen.

vogelreizen 2013

Roemenië , Donaudelta, 11 dagen	19 april
Polen , Karpaten; uilen en spechten, 10 dagen	19 april
Hongarije , Bükk-Tisza-Hortobágy, 10 dagen	26 april
Polen , Biebrza en Bialowieza, 10 dagen	3 en 10 mei

Korte 5-daagse vogelreizen 2013

Polen , Oderdelta en Slonsk; Zeearenden	19 april
Duitsland , Elbedal	juni
Zweden , Falsterbo; vogeltrek	september

Kleine groepen (vanaf 5 deelnemers).

Deskundige reisleiding.

Korting als u vroeg boekt.

Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.

Ook veel individuele reismogelijkheden en maatwerk mogelijk.

Het Kleine Reiscollectief is een initiatief van

info@hkrc.nl

www.hkrc.nl

085-7853820

Inhoudsopgave

Van het bestuur	4
Van de redactie.....	6
De heemtuin in het stadspark	7
klavertje 4 voor de plantenwerkgroep	10
Vogelexcursie Lauwersmeer 14 oktober	12
Groeten uit schiermonnikoog.....	14
Boekennieuws	17
Paddenstoelenexcursie in Appelbergen.....	18
Het wondere leven van libellen.....	22
IVN-programma najaar/winter 2012-2013	24
Natuurwerkdag suikerunieterrein 2012.....	26
Adressen en informatie.	27
Indeling werkgroepen en coördinatoren	28

porseleinzwam
foto: Ana Buren

Van het bestuur

U herinnert zich vast nog dat er voor de zomer verschillende vacatures waren binnen de afdeling. We waren even bang dat er niemand op af zou komen, maar onderhand zijn bijna alle vacatures vervuld. Eline van Ingen Schenau doet nu de redactie van de Groeningen. De boekenverkoop wordt behartigd door Saskia van der Burg. We zijn heel blij met hun bereidheid om deze klussen op zich te nemen. Helaas is er nog geen nieuwe secretaris in het bestuur.

Zelf heb ik me bereid verklaard het voorzitterschap op me te nemen. Echt voorzitter ben ik natuurlijk pas na mijn benoeming op de ALV in maart. Na zeven jaar secretaris te zijn geweest, heb ik het aanvankelijk afgehouden, maar ik realiseerde me dat het erg moeilijk is om een voorzitter van buiten het bestuur “in te vliegen”. Wat ik er leuk aan vind is dat je als voorzitter vooral het geheel in de gaten moet houden, steeds weer moet kijken of we de dingen doen die we moeten doen, werfkracht behouden, onze activiteiten vernieuwen en bij de tijd blijven. Die vernieuwing is belangrijk om te voorkomen dat we een vergrijzende club worden. We moeten open staan voor nieuwe ideeën en initiatieven.

Het IVN landelijk en het Consulentenschap doen veel om de plaatselijke afdelingen te ondersteunen en dragen ook steeds weer nieuwe ideeën aan. Met Carlo, onze penningmeester, heb ik op 9 oktober het bestuurlijk overleg van het district Groningen bezocht. Het was een inspirerende bijeenkomst waar tal van zaken aan de orde kwamen. Heeft u bijvoorbeeld al de kinderstemmen gehoord op de radio, die oproepen mee te doen aan het natuurontbijt? IVN landelijk heeft landelijk een wervingscampagne op touw gezet om mensen te interesseren voor het IVN. Het natuurontbijt, dat je als afdeling kunt organiseren, is een van de PR-middelen. Voor ons was het te kort dag om zelf een ontbijt te organiseren, maar ons voornemen is om het volgend jaar te doen.

Op de bijeenkomst was ook een presentatie van het project Groen Dichterbij. Dit is een campagne van IVN, het Oranjefonds, Buurtlink.nl en SME advies en wordt mogelijk gemaakt door de Nationale Postcodeloterij. Je kunt samen met buurtbewoners een plan indienen om de buurt te vergroenen. Doel is ook, de onderlinge band binnen de buurt te versterken. Een initiatief dat ook in Groningen al mooie projecten heeft opgeleverd, namelijk in de Resedastraat ("Hof van Reseda") en "Tuin in de stad", bij de Friesestraatweg. Per provincie wordt elk jaar het beste project geselecteerd; er kan een bedrag tot € 20.000,- beschikbaar worden gesteld om het plan ten uitvoer te brengen. Zie www.groendichterbij.nl.

Een van de punten die aan de orde kwamen, en waar we het binnen de eigen afdeling ook over hebben gehad, is de relatie met andere natuurorganisaties, zoals het Groninger Landschap.

Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, KNNV. We zijn (gelukkig) niet de enigen die zich inzetten voor natuur- en milieueducatie. Wat is onze eigen rol, hoe kunnen we effectief samenwerken? We hopen hierover ook met Peter Visser, onze nieuwe landelijke voorzitter, over te kunnen spreken. Hij wil graag de afdelingen bezoeken en we hebben hem uitgenodigd voor een bestuursvergadering.

En tenslotte: de websites van plaatselijke afdelingen en de landelijke website worden op elkaar afgestemd. Zo krijgen we als landelijke organisatie één gezicht naar buiten. De administratie van leden en donateurs landelijk en plaatselijk wordt in elkaar geschoven.

Zorgen baart ons "de Hortus" in Haren, waar de professionele krachten worden ontslagen. De Hortus kent een enorme rijkdom aan planten, bomen, insecten e.d. en is voor natuur- en milieueducatie van groot belang. Het zou een groot verlies zijn als de Hortus zou moeten stoppen. Heeft iemand een idee hoe we de Hortus kunnen ondersteunen en voor de toekomst kunnen behouden? Ideeën zijn van harte welkom.

Lammert Tiesinga,
waarnemend voorzitter

Van de redactie

Het zal jullie niet ontgaan zijn dat de omslag van de Groeningen een opfrisbeurt heeft gehad. Inspiratie haalde ik uit de nieuwe folder van de afdeling waar Dineke Buist de ontwerper van is. Ik nodig jullie hierbij uit om vooral je mening te geven over de nieuwe omslag.

Omdat het maken van de Groeningen en de actieve deelname aan de vereniging voor mij relatief nieuw zijn stel ik mij regelmatig dergelijke vragen over wat er leeft binnen de afdeling en wat nu eigenlijk de gedeelde noemer is.

Dat dat in de eerste plaats de (interesse in) de natuur is daar kan niemand omheen, maar dat is nog steeds heel breed. En er zijn handenvol natuurverenigingen dus wat maakt de IVN Groningen-Haren daar anders in. Hoe zijn wij anders dan andere natuurverenigingen?! We willen mensen in contact brengen met de natuur en we willen mensen leren over de natuur. Kennisoverdracht is daarbij belangrijk, maar alleen soortenkennis is eenzijdig. Is het niet ook van belang je als mens onderdeel van de natuur te kunnen voelen en te weten hoe je gebruik kan maken van dat wat er om je heen is?! Ik proef ook een trend die meer aanstuurt op natuurbeleving in Nederland, dus niet meteen kennisoverdracht. En is die er ook binnen het IVN? Wat halen we aan voedsel uit onze omgeving en hoe gebruiken we planten bij ons genezingsproces. Waarom moeten we goed zorgen voor de insecten om ons heen. Hoe dachten we daar vroeger over en hoe doen we dat nu.

Wat leeft er binnen de afdeling en rondom de stad, hebben jullie sprekende of mooie voorbeelden. Mag ik jullie ook hier uitnodigen hierover te verhalen en dit op te sturen naar de Groeningen, zodat we het verhaal kunnen delen.

De deadline voor het aanleveren van kopij voor de volgende editie is
10 januari 2013

Kopij kan naar: ivngroeningen@gmail.com

De heemtuin in het stadspark

Het gebied van de heemtuin, ongeveer 3 HA groot, is gelegen in de noord-west hoek van het stadspark en is altijd toegankelijk voor bezoekers. Al vanaf omstreeks 1970 is het gebied botanische tuin, doch na een grondig ingrijpen in 1999 is er van de vroegere tuin vrijwel niets overgebleven. Zelf kwam ik hier erg onregelmatig, soms jaren niet en ik heb veel plantenkennis opgedaan.

Vanaf 2001 ben ik samen met 2-4 vrijwilligers begonnen om het sterk verruigde gebied weer om te vormen tot een soorten- en bloemrijke tuin en een interessante flora en fauna, met als belangrijkste biotoop een (kwel)vijver met brede oevers. Het beheer is geheel ecologisch en we doen alles handmatig.

Nu, elf jaar later, is het nog steeds heel veel en vaak zwaar werk, doch elke jaar wordt het mooier, bloemrijker, interessanter en “veroveren” we er weer stukjes bij. We dringen woekeraars terug (klimop, gele dovenetel en zevenblad) zodat daar al dan niet spontaan een leukere begroeiing kan ontstaan. Ook proberen we door zorgvuldig kappen, op snoeien en knotten van jonge bomen en struiken wat meer ruimte, licht en doorkijken te creëren. De helft van het gebied is versnipperd, half natuurlijk bos en samen met nog een aantal solitaire bomen en struiken zorgt dat er voor dat er maar weinig plekken zijn met veel zon. Het bosplantsoen zelf ziet er volwassen en gevarieerd (open en dicht) uit met opvallende veel haagbeuk, vaak mooie grillige bomen en Europese vogelkers, die veel last heeft van rupsjes van een stippelmot.

De grond bestaat uit zware onvruchtbare klei met onder het bos her en der een mooie humuslaag. Ruim een jaar voordat ik hier kwam was alles waar ze bij konden afgegraven en op twee grote heuvels gegoooid. Behalve van de nieuwe kruidentuin en van de kruidenlaag onder de bomen was er van de vroegere tuin niets meer overgebleven en bestond het vooral uit steeds meer pitrus, riet, liesgras en soortenarm grasland. Het pitrus hebben we, door met een sikkkel te maaien, verrassend snel

teruggedrongen. Ook het liesgras valt achteraf wel mee, maar sommige stukken grasland waren en zijn soms nog erg lastig en het riet blijft een probleem. Dit jaar ook weer dagen, weken riettrekken, riettrekken en nog eens riettrekken waardoor er ook weer weinig tijd overbleef voor ander werk. Daarom ben ik ook zo blij met de andere vrijwilligers. Alles groeit hier ook zo vreselijk hard en vol met veel manshoge soorten, waardoor het gebied in de zomer een woeste indruk maakt. Dat is nu eenmaal zo op deze grondsoort en gelukkig, ik hou er wel van.

De verschillende biotopen of biotoopjes zijn de volgende:

- De vijver met zijn oevers, door een groot verschil in waterstand tussen zomer en winter groeit de vijver steeds heel snel weer dicht. Toch neemt de soortenrijkdom langzaam toe en staat er al jarenlang vrij veel waterviolier tussen, ook de brede oevers worden steeds leuker.

- De zonne- en vlinderheuvel, een berg klei met bovenop en 25 cm dikke laag scherp straatzand, wordt ook eindelijk steeds leuker. Bovenop staat nu, begin oktober, een grote bos aardpeer te bloeien.

- De open plek in het bos met stinsen planten en bijzondere bosplanten ziet er vooral in april en mei heel mooi uit. We hebben dit jaar voor het eerst een heuveltje met arm woudzand (35 cm dik) ingezaaid met

éénjarigen en dat zag, en ziet er nog steeds, prachtig kleurrijk uit. Er komen veel enthousiaste reacties op.

- Het heidegebied was vroeger een prachtig stuk heide, doch daar was ook niets van overgebleven en het blijkt heel moeilijk (te kleiig en te veel schaduw) om er weer een inheems heidegebiedje van te maken. Toch probeer ik hier een enigszins Drents landschapje te creëren.
- Het half arme zandgrondgebied is een mengsel, 1 spit diep, van woudzand en tuinaarde op klei waar een mengelmoes van inheemse soorten elk jaar weer voor een verrassing zorgt.
- Een klein bergje mergel met heel veel duifkruid
- De kruidentuin was vroeger veel leuker en interessanter en om verschillende redenen lukt het mij nog niet om er weer wat meer een traditionele kruidentuin van te maken.

Verder hebben we nog verschillende muurtjes (oa een kademuur) en andere bouwprojecten, een nieuw insectenhotel in aanbouw en een tipi van schietwilg. Deze laatste zijn dit jaar gemaakt door een groep internationale vrijwilligers. Ook ben ik erg blij dat hier het hele jaar, van maart tot in oktober, veel bloei is. Alleen in het vroege voorjaar zou ik graag nog wat meer bloei willen zien.

Behalve de flora is ook de fauna hier rijk vertegenwoordigd. Vooral veel insecten in soorten en aantallen, alleen dit jaar (weer) weinig vlinders in de zomer. Veel kikkers, de kleine watersalamander, veel vogels, muizen, egels, konijnen, eekhoorns (wat een acrobaten) en een wezel.

Rest mij nog een ieder uit te nodigen om eens te komen kijken, ook in de herfst en de winter kan het hier mooi zijn. (spontane) Rondleidingen zijn mogelijk, ook in het weekend, maar liever even bellen van te voren met Bart Beute, 06-14802071 en voor meer info kan je onze site bezoeken www.heemtuingroningen.nl. Op deze site zal steeds aanvullende of nieuwe informatie verschijnen.

Bart Beute,
Beheerder heemtuin Groningen

Een Klavertje Vier Voor De Plantenwerkgroep

Op een mooie zondag in september maakte ik een wandeling langs het Van Starkenborghkanaal. Zoals altijd de blik op de berm. En terwijl ik zo wandelde, viel mijn oog plotseling op een grote klaver met vier deelblaadjes. Ik plukte hem en onderwierp de omringende klavers aan een onderzoek. Ja, er stond er nog één. Nu had ik er twee! Eén te weinig want ik heb drie kinderen. Ik keek nog eens goed maar nee, ik zag uitsluitend klavertjes drie. Hè, wat moest ik nu doen? Ik kon toch niet twee van mijn kinderen zo'n geluksklaver geven en één niet? Die zou dan misschien tegenslag op tegenslag te incasseren krijgen en dat door mijn schuld!

Een sterke drang om nog een klavertje vier te zoeken, maakte zich van mij meester. In plaats van lekker te lopen en wat rond te kijken, zag ik mezelf de hele verdere middag als een bezetene klavers zoeken. Ik ken mezelf. En wat een flauwekul! Alleen omdat zo'n vierbladige klaver geluk zou brengen! Nou dat is nog nooit empirisch vastgesteld! "Ik gooi ze weg", dacht ik vervolgens maar dat vond ik toch weer zonde.

Uiteindelijk besloot ik ze maar in mijn rugzak te doen en mij niet van mijn plannen af te laten brengen: gewoon lekker lopen. Dus ging ik verder, onderweg kijkend naar wat er zoal te zien was. De brug bij Dorkwerd was afgesloten dus moest ik dezelfde route weer terug. Op de terugweg, aan de klavers dacht ik gelukkig niet meer, boog ik me over een schermbloemige. Was dit Engelwortel of iets anders?

En ineens: weer een klaver vier! En nog één en nog één en een eindje verderop nog een paar zelfs met vijf blaadjes. Hoera! De klavers in mijn rugzak hadden dus toch geluk gebracht! Zeven vond ik er in totaal. Genoeg voor mijn kinderen en zelfs nog over.

Aan wie zou ik die eens geven? Wie kon wel wat geluk gebruiken? Ik dacht aan de Plantenwerkgroep. Net was besloten de Bomencursus niet door te laten gaan, er waren te weinig aanmeldingen. De Wilde Plantencursus was afgelopen voorjaar om dezelfde reden geschrapt en bij de laatste excursie meldden zich maar twee geïnteresseerden.

Dus een klavertje vier voor de Plantenwerkgroep! Dat brengt geluk en hopelijk ook wat publiciteit!

Ellen Vissia

Foto: Jan Hidding

Vogelexcursie Lauwersmeer 14 oktober

Zondag de 14^e was het weer eens tijd voor een IVN-excursie naar het Lauwersmeer. Met 13 personen -het weer was niet bepaald geweldig, veel wind en ietwat regenachtig- hebben we de autotrip rond het Lauwersmeer gemaakt. En we vielen met de neus in de boter wat betreft de trek van koperwieken. Vele groepen van tientallen vogels volgden de struikenrij vanaf de kazerne richting Zoutkamp. Het licht was niet optimaal dus duurde het even voor we er koperwieken van gemaakt hadden i.p.v. kramsvogels.

De laatste soort zagen we wat later ook maar in veel mindere mate dan de koperwieken. Koperwieken kun je in deze tijd van het jaar ook in de stad horen overvliegen en wel 's nachts en dan met hun kenmerkende vluchtroepjes t.w. een hoog herhaald 'srie'.

Een andere leuke waarneming deed zich voor bij het Jaap Deensgat, een slechtvalk stond op een prooi maar moest daarmee een paar keer verkassen omdat twee zwarte kraaien een oogje hadden op haar voedsel. Vanwege de grootte was te zien dat het om een vrouw slechtvalk ging. Zoals bij veel roofvogelsoorten is er een grootteverschil tussen man en vrouw.

Vanuit de hut van het Jaap Deensgat was niet veel te zien, een verrassing vormde dan ook een dodaars die vlak voor de hut in het water dook.

Een andere hoogtepunt waren de kleine zwanen bij het Nieuwe Robbengat. Wat maakten die prachtige geluiden. Mooi om ze na een jaar ook weer te zien en te horen. Kleine zwanen hebben wat

Foto's: Ana Buren

minder geel op de snavel dan wilde zwanen, dit was dankzij de telescopen goed te zien.

Bij de haven ontdekten we naast de bekende steenlopertjes, een zwarte roodstaart en erg leuk een groep putters met hun opvallende gele vleugels. Weer thuis in Groningen hoorde ik in de week daarna meerdere zwarte roodstaarten her en der op hoge gebouwen. Zwarte roodstaarten broeden in bergen met rotsblokken, kliffen, maar ook in steden meestal op en nabij hoge gebouwen in gaten in muren, nissen of nestkasten. Waarschijnlijk zijn dit 'noordelijke' vogels die nu op trek zijn en de stad 'aan doen'.

Na koffie, appeltaart, warme chocolademelk e.d. werd de tocht voorgezet via de Bantpolder. Vele brandganzen, maar ook groepen wulpen, kieviten en goudplevieren waren er aan het foerageren. Door het hele Lauwersmeergebied waren trouwens veel kol-, grauwe en vooral een indrukwekkend aantal brandganzen te zien.

We ronden onze excursie af met een bezoek aan Ezumakeeg. Harry had al voorspeld dat er waarschijnlijk weinig te zien zou zijn omdat het water hoog stond. Nou dit bleek juist. Waar 'normaal' vele wadvogels

Foto: marketing Groningen

hun voedsel zoeken in slikranden en in laag water, was nu geen vogel te bekennen. Wat het toch nog weer leuk maakte was dat Els op een klein strookje gras tussen wat polletjes twee watersnippen ontdekte.

Een erg mooie afsluiter vormde tenslotte het smelleken, de kleinste roofvogel, die vlak langs de dijk vloog bij ons vertrek van Ezumakeeg. Qua grootte en bruinige kleur door Harry gedetermineerd als een vrouw. Met een totaal van 44 getelde soorten sloten we de excursie af. Ondanks het wat mindere weer konden we terugkijken op een zeer geslaagd vogeluitstapje.

Harry Westerhuis en Willy Sjaarda (Vogelwerkgroep)

Groeten uit Schiermonnikoog

Op 1 september hield de PWG (plantenwerkgroep) een excursie in Schiermonnikoog. Oud-cursisten waren hiervoor ook uitgenodigd en zo stonden we die zaterdagochtend met 12 mensen in de startblokken. Ook aanwezig was Jan Bakker, voormalig hoogleraar aan de RUG en expert op het gebied van vegetatie. Voor ons was dat heel leuk natuurlijk, het was eigenlijk een bezoek aan Jans achtertuin!

Na de overtocht en het huren van een fiets gingen we eerst naar de “herdershut”. Dat is een gebouw van de universiteit van waaruit allerlei activiteiten worden ondernomen waaronder onderzoek. Kort werd het programma besproken: we zouden eerst naar de kwelder gaan en daarna naar het “groene” strand. Op dus naar de kwelder.

We fietsten naar Kobbедуinen en vandaar gingen we lopend verder. In dit deel van Schiermonnikoog heeft de natuur vrij spel. Onderweg wees Jan ons op het verschil in vegetatie tussen de begraasde en de niet begraasde kwelder. In het niet begraasde deel stond heel veel Zeekweek, een grassoort. In het begraasde deel zag je dat veel minder waardoor er meer ruimte is voor andere planten.

We liepen door tot we echt met onze voeten in het water stonden: de lage kwelder. Hier groeien heel speciale planten. De omstandigheden zijn nogal bijzonder, ze worden een paar keer per dag overstroomd en dan ook nog met zout water. Om dat te kunnen trotseren moet je als plant wel bepaalde eigenschappen hebben. Jan vertelde over de methodes die planten hebben om met het zout om te gaan. Veel kwelderplanten hebben zoutklieren op hun bladeren waarmee ze het teveel aan zout weer kunnen kwijtraken. Ook zijn er soorten die het zout opslaan in de onderste bladeren die dan na enige tijd afsterven. Het groeien in zout water vergt speciale aanpassingen. Zeekraal bij voorbeeld neemt via haar wortels zout water op . Als ze dat niet zou doen, dan zou de wateraantrekkende kracht van het bodemwater sterker zijn dan die van het celvocht en zou de plant door vochtgebrek afsterven.

Een speciaal gebied dus, de kwelder, met heel speciale planten. We zien allereerst Zeekraal maar ook Engels slijkgras en Kweldergras. Ietsje verderop staan Lamsoor, Zeeweegbree, Zeealsem, Zoutmelde, Zeeaster en Zilte schijnspruie.

Foto: Gonnie Sleurink

Deze begroeiing houdt kleine slibdeeltjes vast uit het telkens overspoelende water. Op die manier wordt de kwelder hoger en na enige tijd zal de zee de hoger geworden delen niet zo vaak meer

overstromen. Op die plekken kunnen dan ook andere planten groeien en zo zie je een verschuiving. De planten van de lage kwelder beginnen te verdwijnen en andere komen er voor in de plaats. We zien Strandkweek, Engels gras en Rood zwenkgras, Melkkruid, Zilte rus, Hertshoornweegbree en Fiorin verschijnen. Nog weer hoger op de kwelder zien we Aardbeiklaver, Krielparnassia, Witte klaver, Rolklaver en Smalle weegbree. Eigenlijk steeds meer planten die we ook wel kennen van andere gebieden. Heel mooi om die overgang te zien.

Op de hoge kwelder verschenen ook plotseling bulten. Jan wees ons erop en vertelde dat het mierenhopen waren. Van één zo'n bult trok hij een stukje af en ja hoor, allemaal honingkleurige mieren, nogal klein. Ze leven in de grond dus je ziet ze niet en ze houden luizen zoals wij koeien houden! Je gelooft het niet. Volgens één van de excursiedeelnemers, Corine (student biologie), die al eerder had kennism gemaakt met deze mier, zou hij smaken naar citroen. Ze wilde het wel eens proberen en ik wilde niet kinderachtig zijn dus probeerde ik het ook. Eerst zo'n kleine mier pakken, voor zover mogelijk het zand eraf wrijven en dan hap...in de mond! Zuur! Dat was hij inderdaad maar citroen proefde ik niet. Van de hoge kwelder liepen we weer richting fietsen.

Het was laat geworden ondertussen en een bezoek aan het "groene" strand zat er niet meer in. Terug naar de "herdershut" waar we nog even tijd hadden om de meegebrachte vondsten te determineren en dan naar de boot. Een heerlijk, leerzaam dagje Schier!

Ellen Vissia

Boekennieuws

Boekenverkoop Steunfonds Natuur- en Milieueducatie

Nog niet zo lang geleden werd er elk jaar een gedrukte catalogus van de uitgaven van de KNNV uitgeverij verspreid onder de leden van het IVN. Dat gebeurt nu niet meer. Als je wil weten welke boeken er zijn, moet je op de website kijken :

<http://www.knnvuitgeverij.nl/> of

<http://ivn.nl/webshop>. Er zijn de laatste tijd weer een aantal mooie natuurboeken verschenen. Een kleine greep hieruit staat hieronder. De hier genoemde boeken zijn in voorraad. Leden en donateurs van het IVN kunnen de boeken van de KNNV uitgeverij bij mij met korting bestellen.

NIEUW:

Fotogids Korstmossen (KNNV Veldgids) €19,95, leden €17,95

IJsvogels van de Hunze, schilderijen en tekeningen van Erik van Ommen €24,95, leden €22,50

Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora

Herkenningskaart Vogels van Nederland €4,95, leden €4,50

Zeg kleine bij, wat dans je mooi (kinderboek) €14,95, leden €12,50

IN VOORRAAD:

Veldgids Korstmossen €37,95 , leden €33,95

Veldgids Dagvlinders €27,95 , leden €24,95

Veldgids Libellen €27,95 , leden €24,95

De grote paddenstoelengids voor onderweg (zeer uitgebreide gids) leden €24,95

De zwaluwen van Singraven, schilderijen en tekeningen van Erik van Ommen, leden €26,95

Klein Kanoetenboekje door Koos van Zomeren, over liefde voor het wad €12,95, leden €9,95

OPRUIMING:

Het Zeeboek (Met dit boek worden kinderen een echte zee-expert!) Nu €7,50

Zoogdieren van West-Europa Nu €15

Roofvogels van Europa, T. Mebs Nu €5

Zakgids Kustvogels Nu €7,50

Bestellen bij: Saskia van der Burg, Eyssoniusstraat 28, 9714BS Groningen, tel. 050-5799631, e-mail SteunfondsNME@hotmail.com.

Paddenstoelexcursie in Appelbergen

Op 7 oktober hield de PWG (plantenwerkgroep) haar jaarlijkse paddenstoelenexcursie in Appelbergen. Omdat wij in onze gelederen geen expert hebben op dat gebied, doen we altijd een beroep op andere IVN-leden die er wel wat vanaf weten maar die waren op het door ons gewenste tijdstip met eigen cursisten op stap. Gelukkig is de coördinator van de PWG - Janneke van Steenis - niet voor één gat te vangen en daardoor hadden we een echte mycoloog als excursieleider: Kor Raangs.

Kor hield eerst een inleidend praatje waarin hij vertelde dat paddenstoelen heel uiteenlopende vormen kunnen hebben en dat ze er in verschillende omstandigheden heel anders uit kunnen zien.

Foto: Hans van Steenis

Het determineren is niet altijd direct mogelijk soms moet er een microscoop aan te pas komen. Vervolgens gingen we op pad, een groep van 16 volwassenen en een klein meisje dat dapper de kou trotseerde.

Wij gingen vanaf de parkeerplaats naar het ruiterpad en vrijwel onmiddellijk wees Kor ons op een omgevallen Berk. Daarop zaten naast de Berkenzwam, de Roodgerande tonderzwam, de Oranje druppelzwam en de Paarse korstzwam en onmiddellijk in de buurt zagen we de Grijze buisjeszwam, de Zwavelkop en het Gewone oorzwammetje. En dat allemaal op anderhalve vierkante meter!

Foto: Kor Raangs

Daar bleef het niet bij. We konden nauwelijks een stap zetten of andere paddenstoelen kwamen in beeld. Het kwam er uiteindelijk op neer dat we een piepklein wandelingetje maakten en meer dan 40 verschillende paddenstoelen zagen! Kor vertelde steeds vol enthousiasme hoe ze heetten en waaraan je ze kon herkennen.

Eén van de hoogtepunten was wel het duivelsei dat net op doorbreken stond. We zagen een glibberige smurrie met daarin een gelige bol. Daarin bleek een Grote stinkzwam te zitten maar in klein formaat. Vooral de steel schijnt na openbreken enorm te kunnen groeien, wel 10 cm in 4 uur! Dit gebeurt door celstrekking. De Grote stinkzwam spreekt altijd zeer tot de verbeelding en de Latijnse naam *Phallus impudicus* geeft wel aan waarom. Eén van de excursiedeelnemers wist te vertellen dat als dames gingen wandelen in het Engeland van de Victoriaanse tijd, deze paddenstoelen werden afgedekt met een doekje!

Na twee uur kijken naar al die wonderlijke verschijnselen, keerden we terug op het uitgangspunt waar Kor ons nog liet kennis maken met een aantal typische geuren van paddenstoelen zoals de geur van oranjebloesemwater van de Oranjebloesemzwam en de geur van kokos van de Kokosmelkzwam. Tot slot kregen we een folder van de mycologische vereniging die nog wel wat inventariseerders kan gebruiken en ook van het IVN dat ook altijd actieve leden kan gebruiken.

Ellen Vissia

Foto: Hans van Steenis

Kor Raangs vertelt...

Foto: Evelien Buter

IVN paddenstoelenexcursie 7 oktober 2012

paddenstoel	soort	kenmerken	weetjes
berkenzwam			
gewone zwavelkop		groenig aan onderkant	kan goed hout verteren
grijze buisjeszwam			
roodgerande tonderzwam			vaak op naaldbomen; hier werd vuur mee doorgegeven
gewoon oorzwammetje		plaatjes	
paarse korstzwam		paars	op takken
melksteelmycena		hoedje is helpje; witte melk	strooiselverteerder
grote stinkzwam		duivelseil; ronde bol; net uit ei; glibberige gel; doorgesneden: groen rond witte kern gaat stinken	eetbaar; steel moet zich nog vormen; kan 20-30 cm lang worden; steel kan in 4 uur wel 10 cm groeien; in victoriaanse tijd werden ze afgedekt als jonge dames gingen wandelen; doorgesneden; stuifzwam/buikzwam; veel aan hout
eikentrilzwam		onderkant kleine bolletjes	
hoornsteeltaailing	taailingen	harde/stevige steel; bruine steel naar onder toe zwart, bovenaan wit; plaatjes	
kleine kaaszwam			
helmmycena		rozige plaatjes; tussen plaatjes ribbelstructuur	op hout; in vele kleuren
elfenschermje		paars; plaatjes	ruikt naar rettich/radijs
eikenbladzwam		oranje	groeit ook op sparren
echte tonderzwam		wit met groeiring	op berk; deze was oud en zwart
grote bloedsteelmycena		bruin kopje	op hout; ipv melk bloedachtige vloeistof
rimpelende melkzwam		wit melk; breekt snel; melk in plaatjes; bruinig/oranje; papil=bultje; vosbruine kleur	vaak bij berken
gewone kruizoom		plaatjes	lijkt op plaatjeszwam; fam. van boleten
draadsteelmycena		berijpt hoedje; wit met grijs hoedje	ruikt gedroogd naar jodium
meniezwammetje		oranje	op takje
kaneelkleurige melkzwam			soms zonering=ringetje om de hoed; altijd bij eik
botercollybia		steel aan onderkant veel dikker; vettig aan bovenkant; plaatjes	
eikelbekertje		donkerbruin; zwart steeltje	op eikels
knotszwam		oranje steel; zonder hoed	kan met duizenden bij elkaar staan; sporen in hele structuur
gele knolameniet		wit; dikke knol; ring zit hoog>jong	ruikt naar rauwe aardappel; fam. van vliegzwam
rode koolzwam		rood/paars	=ametistzwam
kastanjeboleet		kastanjeleer!; verkleurt blauw als je gaatjes indrukt; gaatjes; bruine steel; plakkerig aan bovenkant	(eekhoorntjesbrood heeft raatstructuur op steel)
gewone fopzwam		bruin; bleekroze/bruine plaatjes; bruine steel	
geelwitte russula		witte plaatjes; witte steel	
oranjegeel trechtertje		plaatjes lopen af	algemeen bij mos
knolhoningzwam		geel vlies=velum; dikke ondersteel	op hout (dood/levend)

aan het begin bekeken			
vlieskelkje			
gele knotszwam			
rupsendoder		oranje	
grote oranje bekerzwam			
vezelkop			
witte kluifzwam			veel langs paden
zwarte kluifzwam		hoedje vergroeit aan steel	
kleine aardappelbovist		getijgerd huidje	stuifzwam
aan het eind geroken			
oranjebloesemvaalhoed			muffig; bloemetjesgeur
vilte maggi zwam			maggi
kokosmelkzwam			nougat; kokos
heksenschermpje		roder dan elfenschermpje; loopt breed uit	op kalk

grote stinkzwam

foto: Eline van Ingen Schenau

Het wonderleven van Libellen

Op zijn site beschrijft en toont Hans van Steenis zijn ervaringen wat betreft het uitsluipen van libellen in zijn tuin. Hans heeft eerder een lezing gegeven binnen de IVN Groningen/Haren over dit onderwerp. Voor hen die daarbij aanwezig waren, zal de info op de site het beeld nog completer maken. Voor degenen die er niet bij waren is het zeker ook de moeite waard om eens een kijkje op deze site te nemen en je te verwonderen over deze prachtige beesten en hun bijzondere transformatie. Hieronder volgt een deel van de tekst die ter inleiding op zijn site staat en het internet adres van deze site.

Copyright ©Hans van Steenis

De overgang van het waterleven naar het luchtleven

Zonder deze overgang zouden de libellen er niet meer zijn. Maar ze houden het al meer dan 250 miljoen jaar vol. Bij de hier beschreven Platbuik duurde die overgang meestal 4 à 5 uur.

De Platbuik heeft die tijd nodig, om de larvehuid te verlaten, de vleugels te ontplooiën, het achterlijf op te pompen, het achterlijf af te platten, de vleugels te spreiden en voor het eerst te gaan vliegen.

In Nederland wordt dit proces uitsluipen genoemd.

Dat ik dit allemaal heb kunnen zien, kwam omdat in 2006 in onze tuin een vijver was aangelegd. Daardoor heb ik vanaf eind april 2007 het uitsluipen van veel libellen kunnen fotograferen en bestuderen. Voor de foto's is een Canon PowerShot S3 IS gebruikt. Voor de series zette ik hem op een interval van 1 minuut; soms 5 minuten .

Het is allemaal begonnen op 30 april 2007. Toen ontdekte Janneke, om 13.45 uur, achter de asemmer in onze achtertuin, een vreemd insect hangend aan de muur.

Later bleek dat een Platbuik te zijn en dat was het begin van jaren lang het uitsluipen bestuderen.

In 2007, 2008 en 2009 heb ik in totaal meer dan honderd Platbuiken zien uitsluipen. Ook in 2012 slopen er nog 4 uit. Terwijl ik de Platbuiken bestudeerde kwamen er ook Oeverlibellen en Viervlekken uit de vijver en gingen uitsluipen; ook Juffers zijn in grote getale uitgeslopen en ook die horen tot de libellen...

Neem zeker even kijkje voor meer uitleg en prachtige foto's van het proces van uitsluipen:

<http://www.libelluladepressa.nl>

IVN Excursie- en cursusprogramma najaar/winter 2012-2013

Excursies:

Donderdag 3 januari: **Natuurkids! Het Vogeldiner**

Plaats en tijd: Volkstuincomplex Tuinwijk, 14.00-16.00 uur

Leeftijd: voor kids tussen 6 t/m 12 jaar

Met de restjes van de Kerstdagen en Oud & Nieuw worden de vogels blij gemaakt. Er worden vetbollen gemaakt en allerlei anders lekkers voor onze geverderde vrienden.

Voor opgave en vragen kun je mailen naar:

natuurkids.groningen@gmail.com

Zondag 6 januari: **Nieuwjaarsexcursie naar het Quintusbos**

Plaats en tijd: vertrek vanaf parkeerterrein Quintusbos in Glimmen, 14.00 uur

Het thema van deze excursie zal zijn 'hoe komen bomen en planten de winter door?'

Van te voren opgeven is niet nodig.

Zaterdag 9 februari : **Vogelwandelexcursie naar Grolloërveen**

Plaats en tijd: 9.00 uur vanaf de AH in de wijk Hoornse meer. Terug in de stad om ongeveer 14.00 uur. Warme kleding aanbevolen, zelf koffie/thee en iets te eten meenemen.

Thema: Bosvogels en Overwinteraars.

Opgave bij Willy Sjaarda: tel. 050-5419726 of e-mail w.sjaarda@tiscali.nl

Zondag 24 februari: **Winterexcursie naar Park Groenestein**

Plaats en tijd: vertrek vanaf de Uiltjes aan de Helperbrink tegenover verzorgingsflat Groenestein, 14.00 uur

Vriest het, ligt er sneeuw of misschien toch een sprankje voorjaar? Kom het mee beleven in dit prachtige park in Helpman.

Van te voren opgeven is niet nodig.

Cursussen:**Roofvogel- en uilencursus 2013**

De avonden zullen een interactief karakter hebben. Naast sprekers gaan we o.a. bezig met braakballen, ruipatronen, herkenning van vliegpatronen etc.

Data: donderdagavonden 24 januari, 14 februari, 21 maart, 25 april. De data voor de bijbehorende excursies worden later bekend gemaakt. Evenals eventuele kosten, locatie en contactgegevens voor opgave. Houd hiervoor de site van IVN Groningen-Haren in de gaten: www.ivn-groningenharen.nl

Aankondiging Vogelgeluidencursus 2013

Volgend voorjaar, in de periode april/mei, zal er weer een vogelgeluidencursus worden gegeven. Harry Westerhuis, zeer deskundig op het gebied van vogelgeluiden, zal dan , bijgestaan door enkele andere leden van de vogelwerkgroep een korte cursus verzorgen. Deze bestaat uit 3 theorieavonden op donderdag en 3 excursies in het weekend.

De deelnemers leren vele vogelsoorten aan hun specifieke geluid te herkennen, een belangrijk aspect van het vogelen, want vaak horen we de vogels eerder dan dat we ze zien.

De cursus is geschikt voor mensen die al enige ervaring met vogelen hebben.

De exacte data, locatie en kosten zijn bij het schrijven van dit stukje nog niet bekend, maar zullen tijdig op de IVN site vermeld worden en in de volgende Groeningen.

Houd de site dus in de gaten als je deze cursus, waaraan 25 personen kunnen deelnemen, niet wilt missen.

Natuurwerkdag Suikerunieterrein 2012:

Zaterdag 3 November *Een echte klusdag op de oude vloeivelden*

Net als vorig jaar willen we ook dit najaar met een grote groep mensen weer aan de slag rondom de oude vloeivelden van het voormalige Suikerunieterrein.

Was het vorig jaar op de 5^e, dit maal zijn we twee dagen eerder op zaterdag 3 november. Er zal weer flink worden gehakt, gezaagd en gesleept om al het opschot van bomen en struiken weg te halen. Aangezien de gemeente nog geen definitieve bestemming heeft

voor het gebied en zij geen onderhoud plegen, dreigt het gebied te verruigen. Gebeurt dat, dan raken we een aantal zeer bijzondere broedvogels kwijt. Kortom het is aan ons om te laten zien dat wij, de natuurliefhebbers van de stad Groningen, dit gebied en deze vogelsoorten een zeer warm hart toe dragen.

Ook leden van de ander natuurclubs, KNNV en Avifauna zullen deze dag de handen uit de mouwen steken. Dus doe mee en ga met vele andere natuurliefhebbers werken in en aan de natuur. Bovendien is dit de ideale omstandigheid om heerlijk in de frisse lucht aan uw conditie te werken. Daar komt bij dat het ook nog eens een mooie gelegenheid is om dit gebied beter te leren kennen.

We beginnen de dag om 9.00 uur en stoppen om 13.00 uur. U hoeft zelf geen gereedschap mee te nemen, daar wordt aangeleverd door Landschapsbeheer Groningen. Ook handschoenen zijn aanwezig en voor de innerlijke versterking, in de vorm van koffie en thee, wordt ook gezorgd.

Het enige wat u hoeft te doen is te komen in kleren die een scheurtje of een vlekje mogen oplopen. Opgave via: Gertjanhuiskes@online.nl of 06-24149856. Na opgave krijgt u de plaats door waar we gaan verzamelen.

Adressen en informatie

IVN-Afdeling Groningen/Haren

Postbus 1573

9701 BN Groningen

www.ivn-groningenharen.nl

e-mail: ivngroningenharen@gmail.com

Bestuur

Voorzitter: Lammert Tiesinga (waarnemend)
L.Tiesinga@inter.nl.net Tel: 050-3133682

Secretaris: vacature

Penningmeester: Carlo Ensing
carlo.ensing@home.nl Tel.: 06-47871101

Leden:

Maaïke Everink, Kees van de Ven, Ernst Flentge, Janneke van Steenis,
Gert Jan Huiskes

Ledenadministratie

Postbus 1573, 9701 BN Groningen.

E-mail: carlo.ensing@home.nl

Gironummer 3742937 t.n.v. IVN afd. Groningen/Haren

Contributie/administratie

Leden zijn actief betrokken bij het IVN. Zij betalen per jaar minimaal 17,50 euro, waarvan de afdeling 8,65 euro afdraagt aan het landelijk bureau. Donateurs steunen het IVN en betalen minimaal 10,50 euro per jaar, dat geheel ten goede komt aan de afdeling.

Leden en donateurs ontvangen “Groeningen”, en leden ontvangen tevens het landelijk tijdschrift “Mens en Natuur”.

Leden, die “Mens en Natuur” niet thuis gezonden krijgen, dienen contact op te nemen met de afdelingspenningmeester.

Opgave, verhuizingen, overschrijvingen naar andere afdelingen en opzeggingen (dit laatste alleen voor 1 januari): aan de ledenadministratie van onze afdeling doorgeven. Betalingen geschieden per toegezonden acceptgiro of met internetbankieren.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Maaïke Everink

maaike.everink@gmail.com

Plantenwerkgroep

Janneke van Steenis, tel.: 050-5352845

jvansteen@home.nl

Natuur- en Milieuwerkgroep Haren

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Werkgroep stadsecologie

Lammert Tiesinga, tel.: 050-3133682

L.Tiesinga@inter.nl.net

Werkgroep Natuurkids

Gert Jan Huisjes, tel.: 06-24149856

gertjanhuisjes@online.nl

Boekenverkoop

Saskia van der Burg

SteunfondsNME@hotmail.com

Werkgroep PR & Communicatie

Kees van de Ven, tel.: 050-4063310

keesvandeven@planet.nl

Ad interim

Kopij voor de Groeningen voor 10 januari 2013 sturen naar:

Postbus 1573, 9701 BN Groningen of ivngroeningen@gmail.com

IVN Consulentenschap Groningen

Postbus 1020, 9701 BA Groningen.

Tel: 050-3135933; e-mail: consulentenschap.groningen@ivn.nl

Vrijwilligersconsulent: Marit Stokkentreeff

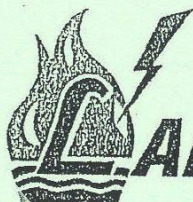
IVN-Landelijk

Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam.

Tel: 020-6228115

Website: www.ivn.nl

VOOR EEN ENERGIEZUINIGE INSTALLATIE -
GAAT U NAAR ...

LANTING
INSTALLATIEBEDRIJF BV

- centrale verwarming
- gas- en waterleiding
- zinkwerk
- luchtverwarming
- elektrische installaties
- warmtepompen
- installatie pv-panelen
- installatie zonnecollectoren

Kieler Bocht 39
9723 JA Groningen
Rijksstraatweg 94
9752 BJ Haren

UNETO-VNI

Tel. 050-5344065
Fax 050-5343757
lanting@technonet.nl

NATUURVOEDINGSWINKEL

Tel. 050 - 541 15 15

De Wiershoeck

www.beijum.nl/wiershoeck

Volledig assortiment biologische voeding:

Brood (ledere ochtend vers)
Zuivel en kaas
Groente en fruit
Vlees en vleesvervangers
Droogwaren
IJ's

Dipsappen
Dranken
Koek en snoep
Wijnen
Lichaamsverzorging
Schoonmaakmiddelen Etc. etc.

Verkooppunt

ODIN

Groente- & Fruit-abonnement

Op de flots: gelegen aan het (flots)pad door Beijum, richting Zuidwoldo.

Per auto: afslag Beijum-Noord, bereikbaar via Ingang Onnemaheerd, daarna links rechtéén.

Open: ma. 11.30-18.00 di, v/m vr. 9.00-18.00 do. 9.00-20.00 za. 9.00-17.00 uur

Beijumerweg 20 (naast de schooltuinen).

Wij bezorgen ledere donderdag aan huis.
Faxnummer (050) 5792097

